

BIRKÁS ANTAL

Átalakuló pártrendszer

A 2001-es brit választási kampány

BEVEZETŐ

A tanulmányban a 2001-es választásokat megelőző négy hét kampányában megfigyelték alapján ítélem meg és igyekszem érzékeltetni az átalakuló, „felbomlásban” lévő kétpártrendszert. Az angolszász országok kapcsán (Nagy-Britanniát is ideértve) szinte közhely, hogy ezen országokban alapvetően kétpártrendszer van, hogy ezen országok társadalmi homogénnek mondhatók, és hogy struktúrájukat tekintve egyszerűen megfoghatók¹. Nos, véleményem szerint Angliára nézve mind-ebből semmi nem igaz, és ami az ország pártrendszerét illeti, meggyőződésem, hogy a brit pártrendszer az 1970-es évektől kezdve fokozatosan átalakul elveszítve korábbi bipoláris jellegét.

Tudományos szinten három diskurzus vetekszik egymással a brit pártrendszer „mibenlétét” illetően. Ezek: kétpártrendszer, domináns pártrendszer és a „kettő és fél vagy hárompártrendszer”². Azt kell mondjuk, hogy valójában mindegyik felfogásnak igaza van. A különböző szempontoknak, a vizsgált korszakoknak és a hangsúlybeli eltolódásoknak köszönhetően mindegyik felfogás kiállja a próbát. Hisz kormányzati szinten 1945-től a legutóbbi munkáspárti győzelemig valóban bipolaritásról beszélhetünk: a Konzervatív Párt és a Munkáspárt egyaránt 8-8 választási győzelmet aratott. Azonban ha az 1979-től

az 1997-ig tartó időszakot vesszük figyelembe, igazi domináns pártrendszerrel beszélhetünk, hisz 18 éven át a konzervatívok uralták a politikai életet. Az alábbi táblázat mindezt jól mutatja:

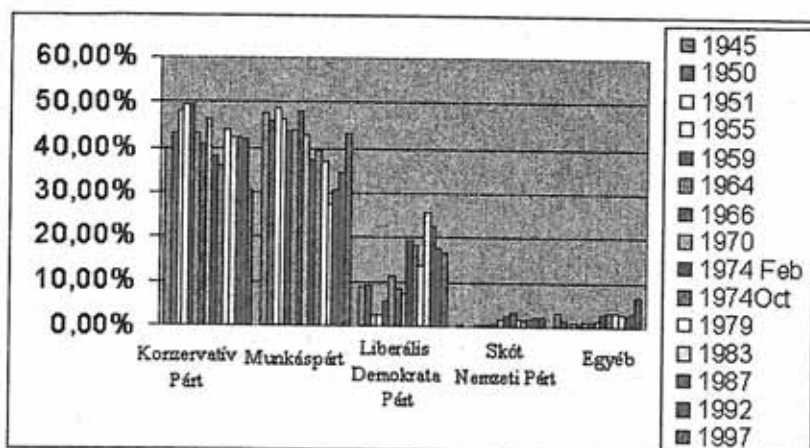
Kormányok Nagy-Britanniában, 1945–1997³

	A kormányon lévő párt	Miniszterelnök
1945–50	Munkáspárt	Attlee
1950–51	Munkáspárt	Attlee
1951–55	Konzervatív Párt	Eden
1955–59	Konzervatív Párt	Macmillan
1959–64	Konzervatív Párt	Home
1964–66	Munkáspárt	Wilson
1966–70	Munkáspárt	Wilson
1970–74	Konzervatív Párt	Heath
1974	Munkáspárt	Wilson
1974–79	Munkáspárt	Callaghan
1979–83	Konzervatív Párt	Thatcher
1983–87	Konzervatív Párt	Thatcher
1987–92	Konzervatív Párt	Major
1992–1997	Konzervatív Párt	Major
1997–2001	Munkáspárt	Blair
2001–	Munkáspárt	Blair

Forrás: Punnet 1994: 37

De nyugodtan beszélhetünk „két és fél pártrendszerrel” is – ahogy azt Alex Wilcock liberális demokrata képviselőjelölt mondta a vele készített interjúban⁴. Ugyanis Anglia „harmadik pártja” (Liberális Demokrata Párt) az 1970-es évek óta sikeresen szerepel a választásokon – legalábbis ami a pártra adott szavazatok „százalékos arányát” illeti. Az 1974-es választások során a nemzetiségi pártok, illetve Nagy-Britannia „harmadik pártjának” előretörése (ha westminsteri szinten nem is, a választási rendszer miatt) „a szavazók szívében” bizonyította a pluralizmust. „A Konzervatív Párt 38, a Munkáspárt 37 százalékát kapta csak a szavazatoknak, miközben a liberálisokra kétszer annyian szavaztak, mint a megelőző ciklusban”⁵. Ezzel „bebizonyosodott” az 1974-es évvel elkezdődött a „rejtett sokpártiság”, ami az az alábbi ábrán jól nyomon követhető:

Az egyes pártok választásokon elért eredményei százalékban (1945–1997)

Az 1979-es, 1983-as, 1987-es és 1992-es választásokon (végig a Thatcher-korszakon) is sikeresen szerepeltek a liberális demokraták. A „rejtett sokpártiság” (ami a felszínen a gyakran emlegetett „két és fél pártrendszereként” jelenik meg) szempontjából az 1983-as parlamenti választást érdemes szemügyre venni. Ez az év a parlament alsóházában nyert mandátumok alapján a konzervatívok legsikeresebb éve volt, míg a munkáspártiak számára a legsikertelenebb. Az előbbieket 397 mandátumot kaptak, míg az utóbbiak 209-et. Ezen a választáson a liberálisokra adott szavazatok száma majdnem elérte a munkáspártiakra adott szavazatok számát, bár ez az eredmény westminsteri szinten nem jelenthetett veszélyt a látszólagos kétpártiságra, hisz így is a parlamenti helyek több mint 90 százalékát (93,2) mondhatta magáénak a Konzervatív Párt és a Munkáspárt együttesen.

Milyen Anglia pártrendszere? – tehetjük fel a kérdést. Kétpártrendszer? Domináns pártrendszer? Vagy a már említett „kettő és fél pártrendszer”? És akkor még nem is beszéltem arról a felfogásról, mely Nagy-Britannia pártrendszerét sokpártrendszernek tekinti: ha nem westminsteri szinten gondolkodunk, hanem a „színpad” előtti állapotot vesszük szemügyre, kijelenthető, hogy valós sokpártrendszerrel állunk szemben. A „kétpártiság” színpala mögött igazi pluralizmus lüktet (Nagy-Britanniában több tucat párt létezik). Az 1997-es választásokon 38 párt versengett a szavazatokért: a valóban jelentős, nagy pártoktól (Munkáspárt, Konzervatív Párt, Liberális Demokrata Párt) a közepes és kisebb pártokon át (Referendum

Párt, Plaid Cymru-Wales nemzeti pártja, Nagy-Britannia Függetlenségi Pártja, Szocialista Párt, Természetjogi Párt, Független Konzervatívok Pártja, Brit Nemzeti Párt) a „mesepártokig” (Félrebeszélő Bolond Szörnyek Pártja és a Szivárvány Álom Jegy Párt).

Nem szeretnék abba a hibába esni, hogy csak nyitott kérdéseket hagyok magam után, de nyilván, a különböző „látásmódok” óvatosságra intenek. Egyet tehetek: sajátos szemszögből, az elmúlt két és fél évtized eseményeit, átalakulásait szem előtt tartva (a konzervatívok 18 éves uralmát is) alkotok véleményt a brit pártrendszer mibenlétéről és a jövőbeni útjáról. A mostani helyzet megvilágításában a júniusban lezajlott általános választásokat megelőző kampány vizsgálata lesz segítségemre. Elsősorban a pártrendszer „tükröződése”, a kampány során való megjelenése és megjelenítése érdekel, mert ez az, ami a választókhöz eljutott. Lehetséges, hogy egy másfajta vizsgálódási szempont más „ítéletet” eredményezne, én azonban mégis a „mit látott és érzékelt”, illetve „mi van a választók fejében” szempontok alapján vizsgálódom, mert ez az, ami egy esetleges választási reform után megtartott választás során fontos lehet. Az, hogy tudniillik mit tudnak, miről van ismeretük a választópolgároknak, és milyen az a kép (pártokat, politikai „figurákat” stb. tekintve), ami megjelenik a választók tudatában a politika és a kampány szavak „hallatán”.

KAMPÁNYELEMZÉS

A brit parlamenti választásokat ez év májusában tartották volna. Azonban a kora tavasszal kitört – és áprilisban „tetőző” – száj- és körömfájásjárvány miatt Tony Blair kénytelen volt elhalasztani az általános választás időpontját. Március végi nyilatkozatában hangsúlyozta, hogy bár a vidékkel való együttérzés miatt és a betegség legyőzésére szükséges energiák összpontosítása érdekében a május elejére tervezett választási időpontot elhalasztja: a júniusi választásból nem enged⁶. Tony Blair június 7-ét emlegette ekkor (a későbbi választás időpontja valóban ez is lett). A választás elhalasztása kapcsán fontos megemlíteni, hogy a megmérettetés elhalasztása, annak minél későbbi időpontra való kitolása (akár az őszi hónapokra), mindenféleképpen a konzervatívoknak kedvezett volna. Sőt, a vidéket sújtó betegség elhúzódása és annak kezelhetetlensége is a konzervatívokat segítette volna. Ezért érthető, hogy a Konzervatív Párt reménykedett: az idő nekik dolgozik. Ezért indultak olyan nagy erővel a kampányolásban, ezért tartották még fontosabbnak a hivatalos kampány négy hetét. Ennek a bizonyos négy hétnek fogom az első felét végigkísérni a most következő oldalakon, figyelve a fontosabb „csomópontokra”, események-

re, a pártok által bemutatott manifesztumokra, ígéretekre és az ígéretnek körül kialakult vitákra. Közben igyekszem nyomon követni és megvilágítani azt, hogy miként és hogyan jelenik meg a brit pártok és a pártrendszer, a különböző médiumokba, újságokban, napilapokban: *The Times*, *The Sunday Times*, *The Sunday Times magazine*, *Metro*, *Daily Mail*, *Evening Standard* stb.; különböző televíziós csatornáiban: BBC, ITV, Ch4.

A hivatalos kampány Tony Blair miniszterelnök „csatakiáltásával” kezdődött május 8-án. A „*The Times*” c. lap első oldalán Tony Blair látható énekeskönyvvel a kezében, az első nyilvános kampányszereplés helyszínén, egy istentiszteleten. „Blair’s election war cry” (Blair választási „csatakiáltása”) – olvashatjuk. Ezzel kezdetét vette a négy héten át tartó hivatalos kampány. A május 9-i „*The Times*” Election 2001 mellékletében alapvetően három párt jelenik meg. Az első hatalmas, nagy terjedelmű cikk (fényképpel együtt) a Munkáspártról szól. A melléklet következő jelentős cikke a nagy riválissal, a hatalom átvételére egyedül esélyes párttal, a konzervatívokkal foglalkozik. „Nekik még jár fénykép”, bár a William Hague-val és pártjával foglalkozó cikk terjedelme jóval kisebb. Végül egy rövidebb terjedelmű cikket olvashatunk a Liberális Demokrata Pártról – az angolok által csak LibDem-nek hívott – pártról, anglia „harmadik pártjáról”⁷. Mi a tartalmuk, jellegük ezeknek a cikkeknek? Miként jelennek meg a pártvezetők (Tony Blair, William Hague és a liberális demokraták vezére, Charles Kennedy)?

Blair 97-es fő témájához, az akkor oly sokszor hangoztatott jelszavakhoz („education, education, education”) igazodva kampányát egy iskola diákjaival körülölelve kezdte. A diáksergés és a kampány eredményezte a fő mondanivalót, mely nagyjából így összegezhető: „You, the Young people here today... children of the present, makers of the future... are the nation’s potential”⁸. Tony Blair bevonulásakor az iskola kórusa Childi Jarvisnek azt az énekét énekelték (*The Children of the Future*), melyet korábban Nelson Mandelának énekeltek, aki nem sokkal a kampány megnyitása előtt járt Nagy-Britanniában, ahol több nagyvárosba is ellátogatott. Tony Blair nyitóbeszéde a helyzetnek megfelelően volt megkomponálva, és igazi őszinteség jellemezte. William Hague szavait az egész nemzethez intézte, és a szokásos magabiztosság jellemezte. Beszédében hangsúlyozta, hogy hisz pártjának győzelmében, annak ellenére, hogy az előzetes felmérések alapján jóval a munkáspártiak mögött vannak. Charles Kennedy a kampány során végig hangoztatott őszinteség fontosságával indította kampányát. „I promise to be honest” („Őszinteséget ígérek”) – mondta az őt kérdező újságíróknak. Ennek megfelelően beszélt a pártvezér, hangoztatta a szolgáltatások minőségének javítását, ami pártjának az egyik „legfontosabb ígérete lesz a kampány során”⁹. Az állami szolgáltatások

színvonalának javítására a fedezetet a különböző adók mérsékelte emelése biztosította volna. Valóban az őszinteség jellemezte Kennedy beszédét a kimértség, a profi retorika mellett: „Őszinték leszünk és nyíltak, és arról fogunk beszélni az embereknek, hogy milyen jó országban élünk, és hogy ez az ország még szebb is lehetne”¹⁰.

Ugyancsak május 9-én a „Metro” c. napilapban Tony Blair biztatja a választókat a kampánynak az interneten való nyomon követésére. Érdekes megjegyezni, hogy az egyoldalnyi cikk (fényképpel együtt) mellett található „internetcímes cikk” címe: „The big three”. „Valódi” pártnak csak a Munkáspárt, Konzervatív Párt és a Liberális Demokrata Párt tekinthetők. Ezek mindegyikének a „honlapjáról” rövid ismertetőt találunk e cikkben. Az igazsághoz azonban az is hozzátartozik, hogy a „The Other Parties” (Egyéb pártok) címmel a Scottish National Party (Skót Nemzeti Párt), a Green Party (Zöld Párt), az UK Independence Party (Nagy-Britannia Függetlenségi Pártja) és a Monster Raving Loony Party (a már korábban említett „mesepárt”) internetcíme is megtalálható a cikk végén – igaz, mindenféle jellemzés nélkül.

A kampány során a következő fontos esemény a konzervatív „ígéretcsomagnak” (Tory’s Manifesto) a választók előtti bemutatása volt.

A Tory párt manifesztuma, nyilatkozata a megjelenését követő napon, napokban rögtön több ponton is „vereséget szenvedett”. Egyébként a toryk kampánya – véleményem szerint – mindvégig sikertelen volt: egyrészt William Hague népszerűtlensége miatt¹¹, másrészt a rosszul megjelenített „issuek”-nak köszönhetően. Külön szerencsétlensége a pártnak, hogy bármely lépését két „ellenség” vette tűz alá: a Munkáspárt és a liberális demokraták. Ez a tény is tükrözi az erőviszonyokat: a „játék” három párt között zajlik, melyek közül kettő (Munkáspárt és a Liberális Demokrata Párt) egymás természetes szövetségeseinek is tekinthetők. Az 1992-es választásokon a két párt valamiféle együttműködése, esetleges koalíciós megoldás is felmerült¹². Mondom mindezt annak ellenére, hogy a Liberális Demokrata Párt a vélemények forgatagában, a politikai diskurzusokban határozottan megkülönbözteti magát a másik két párttól, és a róluk alkotott véleményeiben nem egyszer a Blair által vezetett munkáspártiakat is támadja. Azonban nem olyan keményen, mint a konzervatívokat, és ami a lényeg: kimondva kimondatlanul Tory Blair és Charles Kennedy közös politikai ellenfele a Konzervatív Párt. És nem lehetetlen, hogy az idők folyamán a Konzervatív párt és a Liberális Demokrata Párt a politika színpadán elfoglalt pozícióikat felcserélik, illetve a választási törvény megváltoztatása esetén az akkor majd jóval több „parlamentari mandátumot” szerző Liberális Demokrata Párt a Munkáspárt természetes szövetségésévé válik.

Az „Evening Standard” május 10-i számában olvashatunk a konzervatívok ígéreteiről, melyeket „Tories put the family first” címmel közölt a Patrick Henessy és Jo Revil szerzőpáros. A manifesztum az adókkal, nyugdíjjal, környezetvédelemmel, belpolitikával, Európával, a különböző közszolgáltatásokkal, vidékkel, bevándorlókkal stb. kapcsolatos ígéreteket tartalmaz. A manifesztum szerkezeti felépítettsége alapvetően jó, a választópolgárokat érintő és őket foglalkoztató kérdésekkel foglalkozik: megfelel a média napirend-megállapító és a közvéleményt befolyásoló hatásának¹³. Az emberek többségében „tetszést kellett volna, hogy keltsen”. Azonban a várt hatás elmarad. Ennek minimum két oka van: egyrészt a már említett népszerűtlenség. És ez nem csak William Hague népszerűtlenségét jelenti, hanem a többi konzervatív politikai kulcsfigura népszerűtlenségét is – köztük Michael Portillo népszerűtlenségét is, aki a Blair-kormány pénzügyminiszterének, Gordon Brownnak lett volna „örököse” a Konzervatív Párt győzelme esetén. Másrészt a manifesztum kedvezőtlen „elbírálását” segítette annak a médiában való negatív megjelenítése: itt nem elsősorban magának a manifesztumnak a pontatlan, bíráló megjelenítését értem, hanem az ellenvélemények által szült ellenérzeshullám konzervatívokat ért támadását. Ami egyrészt érthető és jogos, hisz az ígéretek jó része betarthatatlan lett volna – ha csak arra gondol az egyszerű, újságot olvasó választópolgár, hogy a liberális demokraták az adók növelésével tudták volna a közszolgáltatások színvonalát emelni, addig a konzervatívok egyszerre ígérték jelentős adócsökkenést és különböző (elsősorban a gyermekes családokat, diákokat, nyugdíjasokat érintő) kedvezményeket a közszolgáltatások „minőségi” emelésével egy időben. Talán még egyszer fontos megjegyezni, hogy nem az a kérdés ebben az esetben sem, hogy mi a „valóság”, hogy az ígéretek betarthatóak lettek volna-e. Nem arról van szó, hogy ne érdekelne a „valóság”, az hogy az ígéretek maradtak volna-e, vagy sem. Egyszerűen (a sok esetben a valóságot legkevésbé tükröző) diskurzusformálódás a lényeg a későbbi „hitek”, vélemények alakulása szempontjából. Hisz miért ne lett volna lehetséges a konzervatív program megvalósítása az állami bevételek egyidejű csökkentésével párhuzamosan? Ez egy szakmai kérdés. Azonban az, hogy miközben a „sárgák”¹⁴ egyfolytában, négy héten keresztül az adók emeléséről beszéltek, mondván, hogy a szolgáltatások színvonala csak adónöveléssel javítható, önmagában járatta le a konzervatív ígéretek jó részét. A konzervatív programcsomag a munkáspártiak részéről is erős kritikát kapott. Tony Blair miniszterelnök május 10-én a BBC esti híradójában (BBC News at 10) a konzervatívok ígéretei kapcsán a következőket mondta: „egyszerűen lehetetlen”, „nem tudják megtartani az ígéreteiket”. Majd a konzervatívok üzemanyag-csökkentési célkitűzése kapcsán¹⁵ a következőt mondta: vannak sokkal fontosabb problémák is ebben az országban.

A kampány menetében egy kicsit továbblépve alapvetően két dolgot szűrhetünk le. Az egyik az, hogy a konzervatívok nagyobb „erőbedobással” kezdték kampányukat, míg a munkáspártiak kissé visszafogottabban. A másik pedig, hogy a kampány során legelőször megjelent ígéretcsomag és az akörül kialakult viták alapvetően meghatározták a kampány további menetét, témáit. A május 10-ét követő napokban csak adókról, „NHS”-ről¹⁷, a konzervatívok ígéreteiről stb. beszéltek. Majd csak jóval később bontakozott ki a kampány új menete, mely aztán szinte végig a „fontról”, a nemzeti szuverenitásról, Brüsszelszéről stb. szólt. A konzervatívok „csomagját”, ígéreteit a liberális demokraták is erősen kritizálták. Charles Kennedy egyszerűen csak ennyit mondott a BBC-nek adott interjújában: „Ez egy olyan pártnak a manifesztuma, amely elhatározta, hogy nem akarja megnyerni a választásokat”.

A kampány megnyitása utáni héten ismét a konzervatívoknak adódtak problémáik. William Hague ellentmondásokba keveredett, és kénytelen volt elfogadni több szakember (bankárok, kutatók és pénzügyi szakemberek) öt és pártjának ígéreteit ért kritikáit. A Channel4 Powerhouse című¹⁸ műsorában Peter Kellner különböző felmérések alapján William Hague népszerűtlenségét elemezte, azét a William Hague-t, aki saját párthívei között is eléggé népszerűtlen volt.

A kampány menetében bizonyos elmozdulást jelentett május közepe. Ekkor a különböző televíziós csatornák újabb témákat vontak be a kampányról folytatott diskurzusaikba. Ekkora már nyilvánosságra került a Liberális Demokrata Párt manifesztuma is, amely adóemelést és a közszolgáltatások minőségének javítását helyezte középpontjába. Az ITV május 15-i esti fél hetes híradójában Tony Blair életútjáról láthatott a választópolgár egy rövid összeállítást, illetve a liberális demokraták programcsomagjáról, ígéreteiről szólt a híradás. A Channel4 este hét órakor kezdődő híradója a konzervatívok adóról szóló elképzeléseit tárgyalta (Michael Portillóval készített nyilatkozata kapcsán). Charles Kennedyvel készített interjú a már általa a kampány elején hangoztatott értékek (szabadság, igazság, őszinteség) megismétlésével és az azokra való hivatkozás keretében tárgyalt adóemeléstről és az onnan befolyó pluszbevételek felhasználásáról szólt. A BBC2 arra próbált választ keresni, hogy miképp is lehet szavazókat nyerni egy olyan kampánnyal, mely az adók növelésével próbálja magához „édesgetni” a választópolgárokat. Tény, hogy az emberek többségének nem tetszenek az adók emeléséről szóló hírek (itthon sem, de Nagy-Britanniában sem), azonban hozzá kell tenni: Charles Kennedy őszintesége könnyen megnyerhette a William Hague által vezetett Konzervatív Pártból és az ígéreteit részben betartani nem tudó kormánypartból kiábrándultakat. Ráadásul Charles Kennedy személyisége Tony Blair személyiségéhez¹⁹ hasonlóan megnyerő,

politikai retorikája tökéletes (Fullbright-ösztöndíjasként az Indiana Universityn tanult és szerzett diplomát; fő szakterülete a politikai retorika volt).

Közben az újságokban véleményeket olvashatunk Tony Blairról és William Hague-ról, és apró betűkkel Charles Kennedyről (talán nem véletlen ez a „véleménymegjelenési forma” sem). Ezek közül csak néhányat szeretnék ismertetni²⁰, hogy érzékelhető legyen a politikai kulcsfigurák körül kialakult hangulat:

BLAIR, a Munkáspárt vezetője

„Idealista, túlságosan jó... nem is tudom, hogy miért politikus”

„Ki nem állhatom..., de a liberálisokra sem fogok szavazni. Felesleges lenne”

„Nekem úgy tűnik, hogy rosszak a tanácsadói...”

WILLIAM HAGUE, a Konzervatív Párt vezetője és a Konzervatív Párt

„Új vezetőre lenne szükségük a konzervatívoknak”

„Nem igazán nyugóz le... sokszor gyerekes”

„Egyre rosszabb a Konzervatív Párt”

„Nem szeretem William Hague-t. Ha más vezetője lenne a Konzervatív Pártnak, jobb, erősebb egyéniség, akkor esetleg visszapártolnék hozzájuk”

CHARLES KENNEDY, a Liberális Demokrata Párt vezetője és a Liberális Demokrata Párt

„Biztosan nem fogják megnyerni a választásokat..., de igazi küzdelem várható a liberálisok és a konzervatívok között”

„Nem elég erősek, de sok embertől hallottam, hogy rájuk fognak szavazni”

„Nem ismerem a liberálisok politikai célkitűzéseit”

„Nem igazán hiszem, hogy erősek lennének”

Május közepe után újabb események kerültek a médiumok napirendjeire: A Munkáspárt „ígéretcsomaga” és John Prescott esete²¹. Az ígéretcsomag kapcsán annyit érdemes megjegyezni, hogy a már korábban a Konzervatív Párt kapcsán említett témákat taglalja – persze más megvilágításban. Nem célom (a Konzervatív-manifestum esetében sem volt az), hogy a munkáspárti célkitűzéseket ismertessem, csak két mozzanatot szeretnék kiemelni a sok ígéretből, melyek későbbiekben a kampánydiskurzusba „beépülten” formáltak a kampány menetét és a közvélemény hangulatát: az adókkal kapcsolatos célok és az egészségügygel kapcsolatos ígéret. Tony Blair 1997-ben azt ígérte, hogy nem lesznek adóemelések kormányra kerülésük esetében. Nos, történtek emelések, bár mint sok minden más-

nak a politikában, ennek a kérdése is értelmezés kérdése. A Munkáspárt értelmezése szerint valóban nem emeltek adót: az Egyesült Királyság szövevényes, még a szakértők számára is átláthatatlan adózási rendszere nyújtotta rugalmas értelmezési kereteket kihasználva a mostani kampányban Tony Blair és Gordon Brown az őket ért támadásokkor nem adóemelésnek nevezték a történeteket, hanem azt más névvel jelölve bizonyították ígéreteik betartásának tényét. A közvélemény azonban nem így látta a dolgokat, nem csoda, hogy Tony Blair a kampány során végig próbálta kerülni az adóval kapcsolatos beszédeket, és hogy a manifesztumban is óvatosabban fogalmaztak. A megkérdezetteknek (május második fele – Channel4, Powerhouse) mégis 40 százaléka nyilatkozott úgy, hogy Tony Blairék nem tudják megtartani az adókkal kapcsolatos ígéreteiket, bár itt is hozzátartozik az igazsághoz, hogy a megkérdezetteknek közel 60 százaléka szerint képesek megvalósítani az adókkal kapcsolatos ígéreteket, ha ismét győznek. Ez utóbbi esetben valószínű felmérési hiba történt (amiből egyébként bőven akadt a kampány során²²).

A másik kényes terület az egészségügy kapcsán tett ígérek sora. Mindaz, amit a Munkáspárt 97-ben ígért (várankozólisták „rövidítése”, több orvos, műtő, jobb szolgáltatások stb.), nem teljesült. Illetve, a hivatalos adatok, felmérések alapján a kormány betartotta az ígéretét. Természetesen mind a liberális demokráciák, mind a konzervatívok mást mondtak. És ami kellemetlenné tette a „betartottuk-e/vagy pedig sem az egészségügy kapcsán tett ígéreteinket” című diskurzuscsatát a kormánypárt számára, az a Tony Blairrel történt esemény volt. A miniszterelnök egyik kórházlátogatása során szembe kellett hogy nézzen egy választópolgár dühödt kirohanásával. A hölgy, akinek életársát a kórházban²³ ápolták, szembesítette Tony Blairt a valósággal: nem sikerült betartaniuk az ígéreteiket. Így aztán nem csoda, hogy a kampány hátralévő két hetében az adók körüli diskurzus „elfelejtődésével” az egyik kulcstémává Európa és a közbiztonság mellett az egészségügy helyzete, és az azzal kapcsolatos ígérek váltak.

Május 17-én az ITV esti híradója (ITV EveningNews) kimonodottan John Prescott botrányos cselekedetével foglalkozott („behúzott” egy választópolgárnak, aki tojjással dobta meg őt). Vajon jogos védelem volt-e? Bocsánatot kell-e kérnie vagy sem? Ilyen és hasonló kérdések merültek fel a műsorban. Bárkinek is adunk igazat, tény, hogy a Munkáspártnak nem tett jót ez az eset (hozzátartozik, hogy Tony Blair megvédte miniszterét). Meglepő, hogy ez a „kísérlet” milyen hamar lekerült a napirendről. Talán annak köszönhető ez, hogy a politikusok és az újságírók a diskurzus menetét valós problémák felé irányították, mondván: a valódi problémákra kell összpontosítanunk. Így érkeztünk el a kampány második feléhez, mely „figyelmét” „Eu-

rópa”, a közbiztonság, az oktatás rendszerében tapasztalható problémák, a bevándorlók és az egészségügy kérdései felé irányította. Ezen témák médiában való megjelenítésüket tekintve nem sokban térnek el a fent jelzettekől. Legyen szó bármely napirendi pontról is, általában a két fő párt véleményei jelennek meg – a liberális demokraták hozzászólásaival kiegészítve –, a nyomtatott sajtóban éppúgy, mint az elektronikus médiában. Így a kampányelemzést június 7-vel folytatom.

ITV – VÁLASZTÁSOK 2001

Kiváló kutatási anyag, a brit pártrendszer mibenlétét tükröző adás volt a választások estéjén a választási eredményeket nyomon követő ITV Election 2001 című műsora, mely a szavazás utolsó óráitól a hajnali órákig közvetítette az eseményeket. Az ITV műsorát ismertetve világossá válik (ahogy azt az újságokból is lehetett érezni), hogy Nagy-Britanniában három jelentős párt van: a Munkáspárt, a Konzervatív Párt és a Liberális Demokraták Párt. Azonban az is érezhetővé válik – itt a kampány estéjén sugárzott, a választási eredményeket nyomon követő adásból még inkább, mint ahogy az az újságokból érezhető volt –, hogy ez a választás, akár csak a korábbiak, a hatalomra kerülés szempontjából két pártról szólt: a Munkáspártról és a Konzervatív Pártról (nyilván a „ki nyerte a választásokat” és a „várakozás feszültsége” még inkább „kiemelte” ezt a látásmódot). Ebben az értelemben valóban kétpártrendszer a brit pártrendszer. Ugyanakkor a választási eredményeket közvetítő műsor precízségének és pontosságának köszönhetően az is nyilvánvalóvá vált: Nagy-Britanniában nem csak „két kormányzásra esélyes párt”, „három jelentős párt” van, hanem jóval több párt létezik. A feldolgozás alapját azok, a több mint ötórás felvétel során megjelenő „mozzanatok” adják, amikor valamely párt vagy pedig több párt együttesen jelentek meg.

Legelőször a kampányközvetítés során nem hivatalos adatok alapján előre jelzett választási eredményeket láthatott a néző. E szerint az előrejelzés szerint a Munkáspárt 417, a Konzervatív Párt 154, a liberális demokraták 58 és a többi párt („others”) 30 mandátumra számíthattak. Ez az előrejelzés a Tony Blair által vezetett Munkáspárt számára 175 mandátumos elsőpró többséget biztosított volna a Parlament alsóházában (House of Commons). Mindezt a „várakozást” „vizuálisan” is megjelenítették, és ezáltal tudatosították is a választópolgárokban, hogy Nagy-Britanniában három párt létezik. A műsor során legelőször – s később többször is – bemutatták az alsóházat, megmutatva a kormányoldal padsorait és az ellenzék padsorait is, az éppen aktuális várakozásnak megfelelő elosztásban csoportosítva a képviselőket.

A következő – számunkra fontos – esemény a közvetítés során az volt, amikor a három fő pártvezér, Tony Blair, William Hague és Charles Kennedy körzeteibe „kapcsoltak” a központi, londoni stúdióból (Sedgefield, Richmond, Ross-Sky & Inverness West választási körzetek, melyek közül a harmadik, Charles Kennedy körzete a legnagyobb Nagy-Britanniában).

Robert Worcester elemzése után (az exit poll eredményei alapján igyekezett levonni az addig történetek tanulságait) John Prescott-tal (Munkáspárt) és egy konzervatív képviselővel készített interjút láthattunk.

Az interjúk után ismét a központi stúdiót kapcsolták, ahol a politikusokról beszélgettek. A beszélgetés során munkáspárti, konzervatív és liberális demokrata kulcsfigurákról volt szó, és a beszélgetést azzal zárták Tony Blair kapcsán, hogy Tony Blair „kicsit mosolyoghatna”.

A műsor során a brit politikai életet foglalkoztató témák közül többet is megvitattak neves politológusok és újságírók, a politikai változásokat elemző szakemberek bevonásával (e témák közül csak egyet szeretnék jelezni, hisz a pártrendszer kampányban való tükröződése szempontjából csak a pártok, illetve a pártokkal kapcsolatba hozható jelenségek ismertetése fontos). A műsor során többször megvitatásra került jelenség a választáson való alacsony részvétel. A megkérdészek az alacsony részvétel okára keresték a választ, és a különböző magyarázatok, egymással versengő és vitatkozó „véleménydiskurzusok” közül az alábbiak kerültek ki győztesként:

- † A fiatalok (18–24 év közöttiek) apolitikusak.
- † Családos édesanyák, akik egyszerűen nem tudnak (nem akarnak?) részt venni a választásokon, és akik ezért maradnak távol a politikai csatározásoktól.
- † Az előzetes közvélemény-kutatások a Munkáspárt elsőprő győzelmét jelezték több héten keresztül. Ezek a felmérések az elemzők szerint „minek elmenni, úgyszólván Tony Blairék győznek; az én szavazatom nem oszt nem szoroz” magatartást eredményezett a szavazók jelentős részénél. Fontos megjegyezni, hogy Tony Blair nem nagyon hivatkozott a közvélemény-kutatásokra a kampány során – egyszerűen nem szereti őket, bizalmatlan velük szemben –, és a polgárokat a választásokon való részvételre kérte.
- † További magyarázat lehet az embereknek a politikában való „hitvesztése”. A kampány során több műsor is szólt a politikának a XXI. században tapasztalható kihívásokkal szembeni tehetetlenségéről. „A politika már nem tudja befolyásolni az eseményeket globális világunkban, így az én életemre sem lehet hatása, minek hát szavazni” – gondolták sokan.

† Az alacsony részvételre (a választásra jogosultaknak csak alig több mint fele ment el szavazni) adhat magyarázatot a „kínálat” szegényessége is. Ez egyrészt jelenti a Munkáspártban való csalódottaknak a szavazni nem tudását. A Munkáspártra nem akartak szavazni, azonban a liberális demokratákra való szavazást feleslegesnek tartották, mondván, hogy úgysem nyernek. A konzervatívokra sosem szavaznának. Lehetőségnek a „nem szavazok senkire”, vagy „tudjátok mit, szavazok a zöldekre” maradt. Másrészt jelenti azt a hatalmas konzervatív szavazótábor, akik William Hague népszerűtlenségének köszönhetően a „saját” pártjukra nem szavaztak (igaz, közülük néhányan a Munkáspártra, illetve más kisebb pártokra szavaztak).

A következő fontos esemény az volt, amikor a pártok „hadiszállásaira” kapcsolak (érdekes módon a Munkáspárt központjába, a Millbank Towerba nem kapcsolak). Először a Liberális Demokrata Pártnak a kampány estjére a Hyde-park mellett található étterembe költözött „főhadiszállásából” (LibDem Head Quarters) közvetítettek, majd pedig a Konzervatív Párt „főhadiszállásából”, a „Conservative Central Office”-ből.

A körülbelül negyedórás közvetítés után a grafikonokkal megjelentetett erőviszonyoknál ismét együtt jelentek meg a pártok. A grafikonon a Munkáspárt, a Konzervatív Párt, a Liberális Demokrata Párt és az a bizonyos negyedik kategória („Others”) jelentek meg a „330-as kritikus mandátumszámot” jelentő vonallal együtt. A biztonságos kormányzáshoz legalább 330 mandátumot kell szereznie a hatalmat magához ragadni akaró pártnak; a műsor elején 415 körüli mandátumot jósoltak a Munkáspártnak, ami 175-ös többséget jelentett volna Tony Blairnek.

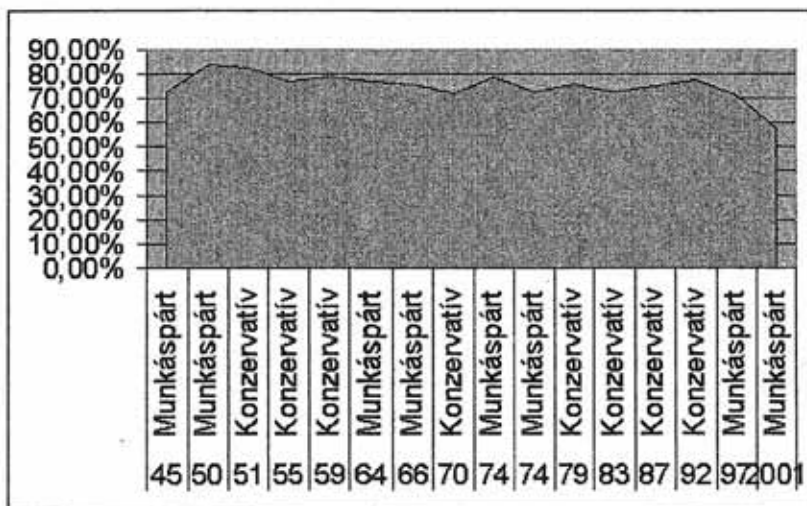
Különböző, más megjelenésű ábrákkal érzékeltették az erőviszonyokat az elkövetkező percekben, melyek a pártrendszer szempontjából hasonló képet jelenítettek meg, mint a fentebb jelzett grafikon (alapvetően a Munkáspártról és a Konzervatív Pártról szóltak, illetve Charles Kennedy és az általa vezetett liberálisok történelmi sikeréről).

Majd egy, a már korábban említett apolitikusságot a megelőző választásokon való részvétei arányokkal modellező filmet láthattunk. Ezt – az amúgy pár perces – bejátszást (és az azt követő elemzéseket) azért tartom fontosnak megemlíteni, mert jól érzékeltetik a már korábban tárgyalt, a választópolgárokat egyre inkább jellemző apolitikusságot. Csak három, a műsor által említett, a brit politika történetét alapvetően megváltoztató választás részvételi adatait közlöm:

- † 1950-ben ez a szám 83,9%
- † 1979-ben 76%
- † 1997-ben 71,4 %

Ami a stúdióban ezen adatok (és az ekkor előzetesen a 2001-es választás választói részvételét jelentő 63%) kapcsán kibontakozó beszélgetés mibenlétét illeti, korábban pontokban szedve minderre már utaltam. A részvétel csökkenéséről és a pártrendszer mibenlétéről kormányzati szinten sok mindent eláruló számokat közöl az alábbi, általam összeállított ábra:

A választásokon való részvétel százalékban, a választás éve és a győztes párt

Legközelebb Skócia kapcsán került párt a diskurzusszövevénybe. A legutóbbi választáson (a 97-es választáson) Skócia egyetlen választókerületében sem sikerült a konzervatívoknak választást nyerniük. A mostani, 2001-es választások alkalmával is csak egy választókerületben (Galloway & Upper Nithsdale) nyertek a konzervatívok, a „Scottish Nationalist” párttól (Skót Nemzeti Párt) szerezték meg a „skót széket”.

Közben lassan megérkeztek az első eredmények, illetve interjúkat és helyszíni közvetítéseket láthattunk-hallhattunk a „hadiszállásokból”. Az első eredmény Sunderland South körzetéből érkezett, mely elsőprő munkáspárti győzelmet hozott (több mint 60 százalékát kapta a szavazatoknak a munkáspárti képviselő). Ennek kapcsán láthattunk ismét grafikonokat (melyek a már megszokott módon a három jelentős pártot jelenítették meg), illetve láthattunk egy élő közvetítést a „Trimdom Labour Club”-ból (annak a választókerületnek a munkáspárti klubjából,

ahonnét 18 éve indult Tony Blair politikai karrierje). A következő jelentősebb eseményt Richmondból közvetítette Juliet Bremner. William Hague választókerzetében ekkor még semmi elkeseredettséget nem lehetett érzékelni [Igaz, a konzervatív klubban lévők még a televíziót sem nézték, csak beszélgettek. A „spin-doctor”-ok („PR-tanácsadók”) szerint maga William Hague sem kísérte figyelemmel az eseményeket].

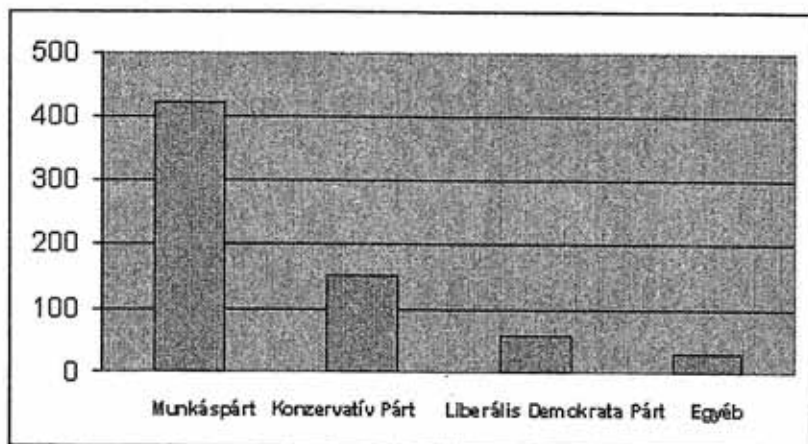
A richmondi közvetítés után David Blunkett munkáspárti politikussal láthattunk egy interjút, majd élőben kapcsolták a Millbank-Towert, a „Labour Party HQ”-t. Majd sorban futottak be a választási eredmények az ITV stúdiójába.

A következő fél órában két fontos esemény is történt. Charles Kennedy kapcsán a liberális demokrata remek kampányáról és Kennedy vezetői képességeiről hallhatunk véleményeket és közben élőben kapcsolták, ahogy Charles Kennedy elhagyta otthonát. A másik fontos esemény a Skót Nemzeti Párt politikusával készített interjú volt. Itt került a televízió (és ezáltal a nézők) figyelmébe legelőször egy olyan párt, amelyik nem tartozik Anglia politikai életét uraló három párt egyikéhez sem.

A következő politikai pártot megjelenítő esemény Gordon Brownnal (Tony Blair pénzügyminisztere) készített interjú volt. A korábbi interjú témáihoz hasonlóan őt is az alacsony részvételtől kérdezték, illetve a vele folytatott beszélgetés kapcsán szóba került az „EMU” (European Monetary Union, Európai Monetáris Unió) kérdése, az egységes pénzhez való csatlakozás időpontja, és az ennek kapcsán tervezett referendum is.

Gordon Brownnal készített interjújuk után ismét élőben kapcsolták a liberális demokrata és a konzervatív főhadiszállást²⁴.

Közben sorban érkeztek az eredmények. Éjfél előtt már az alábbi ábrán látható eredményeket (szerzett mandátumszámokat) jósolták az addig beérkezett adatok és a nem hivatalos „exit pollok” alapján:

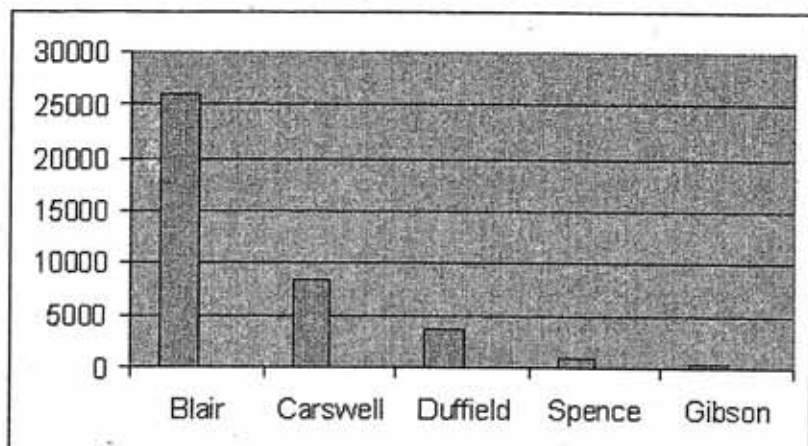

Három órája folynak a közvetítések, és szépen sorban érkeznek az eredmények. A kampány során nagyjából a fentiekhez hasonlóan jelennek meg a pártok: adatok, diagrammok, interjúk által. Az éjjel folyamán egyre több beérkezett eredményt jeleztek, és kapcsoltak választóközveteket. East Ham, Torbay (kulcsfontosságú körzet volt a liberálisok számára²⁵), Hull East (John Prescott választóközvetete) stb., majd pedig elérkezett Tony Blair választóközvetete is (Sedgefield). A részvételt százalékban mutató ábrából és a legelső táblázatból látható, hogy kormányzati szinten a brit pártrendszer kétpártrendszer. Ami az erőviszonyokat megjósoló „parlamentari padrosor” és más egyéb ábrából (Labour Party, Conservative Party, LibDem és Others „kategóriákkal” dolgozó ábrák) világossá vált az az, hogy Nagy-Britanniában három jelentős párt van. Az eredményközvetítések közül pedig egyértelműen kiderült: Nagy-Britanniában nem csupán három párt létezik. Ennek érzékeltetésére Sedgefield esetét választottam.

Sedgefield Észak-Angliában található, az angliai viszonyokat nézve kis választóközvet. A választóközvet szavazópolgárainak bizalmáért öt képviselő indult: Carswell (Konzervatív Párt), Duffield (Liberális Demokrata Párt), Spence (Egyesült Királyság Függetlenségi Pártja), Gibson (Szocialista Munkáspárt) és az adott választóközvetben ismét mindenkit maga mögé utasító, a durhami Choristers School, az edinburgh-i Fetters College és az oxfordi St. John's College intézetekben iskolázott Tony Blair. A helyszíni eredményközvetítés alkalmával (akárcsak a többi 558 körzetben) megjelentek a színpadon a képviselők, felolvasták a neveiket és a rájuk adott szavazatok számát. Ez minden alkalommal így zajlott. A televíziós néző számára egyértelművé vált, hogy a három fő párt mellett más pártok is léteznek, még akkor is ha ezek a kisebb pártok közel sem érnek el olyan eredményt a választóközvetek 98%-ban, mint a Munkáspárt, a Konzervatív Párt és a Liberális Demokrata Párt. Egyébként Sedgefield esetében a szavazatok a következőképpen alakultak:

Sedgefield körzetben az egyes képviselőjelöltek által szerzett szavazatok száma

A közvetítések hátralévő bő egy órájában további interjúkat láthattunk a „Millbank-Tower”-ből, Richmondból, Birminghamból miközben szépen sorjában érkeztek az eredmények a központi stúdióban lévő „Result-Centre”-be (eredményeket számláló központ)²⁶. Majd hajnal felé élőben mutatták, miként érkeznek a Munkáspárt kulcsfigurái (Robin Cook, Gordon Brown, John Prescott) a munkáspárti „főhadiszállásra”. Közben Skócia kapcsán beszéltek a Skót Nemzeti Pártról és annak sikertelen szerepléséről (ez volt a második jelentősebb mozzanat, amikor nem a három fő párt valamelyikéről tudósítottak hosszabb időn keresztül), illetve éjjel három óraker között az akkori hivatalos adatokat, miszerint a Munkáspárt 357, a Konzervatív Párt 78, a Liberális Demokrata Párt párt 33 és az „Others” 8 mandátumot szereztek. A közvetítés hátralévő ideje az eredmények ismertetésével, a főhadiszállásokról történt interjúközvetítésekkel telt el. Kimondottan a Konzervatív Párttal, a liberálisokkal és a vége felé egyre inkább csak a Munkáspárttal és Tony Blairrel foglalkoztak az elemzések. Egyértelművé és világossá vált ebből a közel 6 órás közvetítésből, hogy a három szinten megjelenő pártrendszer kormányzati szinten kétpártrendszer, westminsteri szinten hárompártrendszer és a választási kampány négy hetében pedig sokpártrendszer.

VÁLASZTÁSI RENDSZER ÉS PÁRTRENDSZER

Nagy-Britannia pártrendszere kormányzati szinten kétpártrendszer, westminsteri szinten „kettő és fél” pártrendszer és a westminsteri szint előtti állapotot tekintve sokpártrendszer. Én

ezen variációk közül a másodikat tartom relevánsnak a brit pártrendszer jövőbeni fejlődése szempontjából. Igaz ugyan, hogy a Liberális Demokrata Párt 1945 óta kormányzati szinten nem játszott sosem szerepet, és a meglévő választási rendszer maradása esetén talán a közeljövőben nem is fog, de mégis fontos tényező a westminsteri politikát illetően. Elég ha csak arra utalok, hogy a kormánypártnak nem egyszer szüksége volt a liberálisok támogatására (a Blair-kormány alatt is, de annak idején John Major miniszterelnökségi idejére eső maastrichti szerződés alsóházon való keresztülvitelekor is). És könnyen előfordulhat, hogy a választási rendszer megváltoztatásával előálló új helyzetben a liberális demokraták akár kormányzati szerephez is juthatnak (ha nem is önállóan, de mondjuk a Munkáspárt természetes szövetségeseiként a konzervatívok ellenében). Ami a másik két variációt illeti, meggyőződésem, hogy az a fajta váltogazdálkodás, ami oly sokáig jellemezte Nagy-Britanniát, a választási rendszer megváltoztatásával el fog tűnni. A rejtett sokpártrendszer pedig (egy megfelelő küszöbvel) a választási törvény megváltoztatása esetén sem tudna igazán érvényesülni – hacsak nem azt tekintenénk annak, hogy a több mint hatszáz képviselő közül nem 10, hanem mondjuk 20 képviselő tartozna valamely törpepárthoz; igaz, adott esetben egy ilyen párt is lehet a mérleg nyelve.

Nagy-Britannia esetében a választási rendszer megváltoztatása a liberálisok további erősödését jelentené, ami könnyen eredményezhetné valamiféle koalíció kialakításának a kényszerét. Ezért a továbbiakban a választási rendszerről szeretnék írni, melynek megreformálása westminsteri szinten is érvényre juttatná a „rejtett sokszínűséget”.

Jelenleg „az egyéni körzetekben egyszerű többséggel elnyerhető képviselői mandátum” elve alapján folynak a választások (first past the post-elv) ²⁸. Ezen elv pozitívumai mellett (felelősségrevonhatóság; minden választási körzetért egy valaki felelős) fő hátrányairól is fontos szólni (melyeket a választási rendszert megreformálni akarók előszeretettel hangoztatnak):

- + A választási rendszer kapcsán ellenérvként hozható fel annak lehetősége, hogy az a párt alkothat kormányt, amelyik a választás során kevesebb szavazatot nyert. 1945 óta kétszer fordult elő ilyen eset. 1951-ben a munkáspártiak 26 „székkal” kevesebb helyet kaptak a parlament képviselőházában, mint a konzervatívok, pedig összességében több szavazatot kaptak. 1974 februárjában pedig a munkáspártiak kaptak kevesebb szavazatot, mégis ők nyertek több mandátumot.
- + A nyertes jelölt sok esetben az összes szavazatoknak csak töredékét tudhatja magáénak, ami felveti a „képviseltség”, az „elveszett szavazatok, illetve a figyelman kívül hagyott

szavazatok” problematikáját. Egy egyszerű példa ezt jól megvilágítja

Induló jelölt	Kapott szavazat
A jelölt	20 000 szavazat
B jelölt	15 000 szavazat
C jelölt	12 000 szavazat
D jelölt	8 000 szavazat

Amint jól látszik, az „A” jelölt nyerte a választást, és az elkövetkező maximum öt évben²⁹ ő képviseli az adott körzetet a parlamentben, pedig a szavazóknak csak jóval kevesebb mint a felét tudhatja maga mögött. A többi szavazat mind „elveszett”, parlamenti székekben nem jut kifejezésre. Így érthető a reprezentativitás körüli probléma is, ami a liberálisok fő ütőkártyája.

Pl.: 1992-ben a szavazatok 17,8 százalékát nyerték el, míg parlamenti szinten a „székek” 3,1 százalékát birtokolták csupán; ha az 1983-as évet vesszük alapul, akkor pedig még szembeötlőbb a különbség. Csupán 2 százalékkal kaptak kevesebb szavazatot a munkáspártiaknál, mégis westminsteri szinten csupán pár széket nyertek (míg a munkáspártiak 209 mandátumhoz jutottak).

A választási rendszert ért kritikáknak köszönhetően már több parlamenti ciklus óta komolyan foglalkoztatja a politikusok egy részét – főként a liberálisokat és a munkáspártiakat – a választási rendszer reformja, illetve annak referendum útján történő megváltoztatási lehetősége. És mi a fő érv? Talán egy idézettel tudnám legjobban megvilágítani, amit Alex Wilcock liberális demokrata jelölt mondott a vele készített interjú során:

„*People don't get what they vote for*”³⁰ (az embereket nem az képviseli, akire szavaznak).

Természetesen az a kérdés, hogy a jelenlegi rendszer helyese, vagy sem; meg kell-e változtatni vagy sem: aktuálpolitikai játék, matematikai számítások függvénye. A rendszer melletti és elleni érvek léteznek, kényelmesen megbirkóznak egymással. A kérdés azonban az, hogy létezik-e valamiféle változtatási, megoldási javaslat. Ezzel kapcsolatban szeretném zárásként megvizsgálni a mostani kormány által felállított bizottság javaslatát, az ún. „Jenkins Report”-ot.

1997 decemberében a választási rendszert vizsgáló és reformjavaslatot kidolgozó független bizottságot (The Independent Commission on the Voting System) alapítottak. A Lord Jenkins elnöklése alatt dolgozó testület 1998 októberére készült el egy tervszellettel, mely egyfajta vegyes rendszert javasolt bevezetni. Ennek értelmében a képviselők 80–85 százalékát

az eddigi elv alapján, míg a képviselők 15–20 százalékát az ún. „Top Up members”-féle listás elv alapján választanák. Más választási elveket, rendszereket is megvitatott a testület, köztük az STV-t (Single Transferable Vote, egyéni átvihető szavazat), illetve különbözőfajta listás megoldásokat. A bizottság munkáját és döntését a reprezentativitás, a szavazók választásának „láthatóvá tétele”, a stabil kormányzás és a választási körzetek nagyságával kapcsolatos elvárások befolyásolták. Végül a vegyes megoldást azért választotta a testület, mert vizsgálódásaik során „kimutatták”, hogy önmagában egyik rendszer sem tökéletes. Az STV a már meglévő választási kerületek kapcsán okozna problémákat, míg a jelenlegi elv önmagában nem biztosítja az arányosságot, a pártlistás megoldások pedig a választókerületek kapcsán vetnek fel ismét nehézségeket, illetve a hosszú távú koalíciók kialakulásának kedvezne, ráadásul a bürokrácia manipulációját is lehetővé tenné.

A vegyes javaslat értelmében a „Top Up” rendszert a városokban, illetve Anglia bizonyos megyéiben vezetnék be, és azon a területeken, ahol a skót parlamentbe, ill. a walesi nemzetgyűlésbe szavaznak jelöltek a szavazópolgárok. Eszerint Skóciában 8, Walesben 5 és Angliában 65 ilyen körzet lenne. A javaslat az új rendszernek Észak-Írországra történő átvételét is szorgalmazza (2 körzet).

A Jenkiks-féle javaslat érvénybe lépése esetén átalakítaná a westminsteri politikát. A Munkáspárt és a Konzervatív Párt továbbra is erős pártnak mondhatnák magukat, de mellettük a liberális szárny is megerősödne, és komoly politikai tényezővé válna, akár kormányzati szerephez is juthatna a most hatalmon lévő munkáspártiakkal együtt. Az alábbi táblázatok jól érzékeltetik a változás lehetőségét. A táblázatok a bizottság által javasolt rendszer alapján mutatják a korábbi választások erőviszonyait.

Az 1997-es választási eredményeket mutatja a három fő párt esetében az FPTP, illetve a Top Up elvek függvényében (20 százalékos variáció):

	Konzervatív Párt	Munkáspárt	Liberális Demokrata Párt
FPTP	165	419	46
Top Up	175	360	90

Az 1997-es választási eredményeket mutatja a három fő párt esetében az FPTP, illetve a Top UP elvek függvényében (15 százalékos variáció):

	Konzervatív Párt	Munkáspárt	Liberális Demokrata Párt
FPTP	165	419	46
Top Up	160	378	88

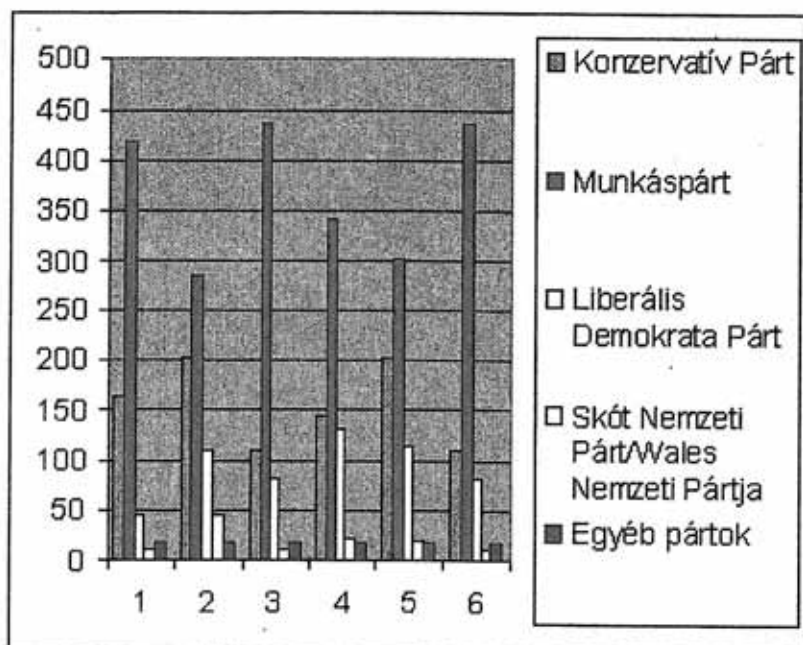
Jól látható, hogy a Liberális Demokrata Párt számára óriási előrelépést jelentene a Jenkins Report-féle javaslat bevezetése. Nem csoda, hogy a liberálisok örömmel üdvözölték a '98-ban elkészült javaslatot. A munkáspártiak a javaslatot illetően erősen megoszlottak; a konzervatívok pedig teljes mértékben ellenzik – a liberálisok előrelépésétől, illetve az esetleges libdem–munkáspárti koalíciótól való félelem miatt. Bár a testület referendum kiírására időpontot nem határozott meg, valószínű, hogy erre hamarosan sor kerül, talán ebben a parlamenti ciklusban (a konzervatívok jövőbeni erősödése esetén a most hatalomra került Munkáspárt taktikai okokból elképzelhető, hogy támogatni fogja a választási rendszer referendum útján történő megváltoztatását).

E rész zárásaként egy, a 97-es választási eredményeket minden „variációban” megjelenítő táblázatot közlök annak érzékeltetésére, hogy mik lennének az eredmények egy már megtörtént választás szavazatainak mandátummá való átalakításakor, ha a „játékszabályokat” a választás után megváltoztatnák:

	Plurális választási rendszer	Arányos választási rendszer	Alternatív szavazás	Egyéni átvihető szavazat	Vegyes arányos választási rendszer	Supplementary vote
Konzervatív párt	165	202	110	144	203	110
Munkáspárt	419	285	436	342	303	436
Liberális Demokrata Párt	46	110	84	131	115	84
Skót Nemzeti Párt és Plaid Cymru (Wales Nemzeti Pártja)	10	46	10	24	20	10
Egyéb (Észak-Írországot is beleértve)	19	18	19	18	18	19

Forrás: Based on Kelner in The Observer (21 September 1997)

Ugyanez a táblázat diagrammal:

Az egyes választási rendszerek esetén a mandátumok alakulása (1 = plurális választási rendszer, 2 = arányos választási rendszer, 3 = alternatív szavazás, 4 = egyéni átvihető szavazat, 5 = vegyes arányos választási rendszer, 6 = Supplementary vote)

ÖSSZEGZÉS

A brit pártrendszer nem tekinthető klasszikus értelemben vett kétpártrendszernek. Az elmúlt 20–25 év történései (a liberálisok és a nemzetiségi pártok megerősödése) fokozatosan átstrukturálták a brit pártrendszert. Igaz, hogy ez a politikai megosztottság kormányzati szinten nem jelenhetett meg, azonban az emberek „szívében” sokpártrendszer él. Nagy változást a választási rendszer megreformálása eredményezne, mely westminsteri szinten is felborítaná a jelenlegi „két és fél pártrendszert”, akár koalíciós kényszert is eredményezne.

A 2001-es kampányt elemezve valóban elmondható és igazolható Alex Wilcock liberális demokrata képviselőjelölt állítása, miszerint a brit pártrendszer nem kétpártrendszer, hanem leg-

alább „kettő és fél pártrendszer”. Az egyre erősödő Liberális Demokrata Párt átalakítja a korábbi Munkáspárt/Konzervatív Párt kód mentén működő politikát. Az emberek számára nem ismeretlen a liberális politikai erő, hanem lehetséges és elfogadható alternatíva, amely párt a választási rendszer megváltoztatása esetén akár kormányzati szerephez is juthatna (például koalíciós formában). A megváltozott feltételek esetében már nem csak a szavazatok birtoklásáért folytatott küzdelemben lehetne versenytárs a Liberális Demokrata Párt, hanem a hatalom megszerzéséért folytatott versenyben is. Ekkor lenne elmondható, hogy a brit pártrendszer westminsteri szinten is sokpártrendszer, addig csupán „kettő és fél pártrendszer”, de semmiféleképpen nem kétpártrendszer.

JEGYZÉTEK

- ¹ Remek tanulmány olvasható minderről (illetve ezen sztereotípiák közül például a társadalommal kapcsolatosnak a „megdöntéséről”) Ilonszki Gabriella: *Westminsteri változatok – Angolszász politikai rendszerek* című könyvének bevezető fejezetében.
- ² In: *Contemporary British Politics*, 145–146. old.
- ³ Az itt közölt táblázat megtalálható a már említett Ilonszki könyv 77. oldalán (2. táblázat).
- ⁴ Alex Wilcock Leyton & Wanstead körzet liberális demokrata képviselőjelöltje volt a 2001-es parlamenti választásokon.
- ⁵ Richard Rose: *Politika Angliában*; in: *Összehasonlító politológia*, ed. By Gabriel Almond-Bingham Powell, Osiris.
- ⁶ Blair tulajdonképpen ekkor, március végén jelezte: június 7-ből nem enged. Ennek oka lehetett „taktikai” (hisz a választás „végtelen távlatokba” való kitolása a Konzervatív Pártnak kedvezett volna), másrészt jelzés akart lenni a külvilág számára: nyugodtan jöhetnek a befektetők, turisták Nagy-Britanniába, hisz nincs katasztrófa, „a helyzet urai vagyunk”.
- ⁷ Maga a kifejezés Stephen Ingle: *Britain’s third party* című könyvében található; in: *Britain’s Changing Party System*, ed. By Lynton Robins, Hilary Blackmore és Robert Pypier, Leicester University Press.
- ⁸ Tony Blair 1997-es kampányának egyik fő célkitűzése az oktatási rendszer problémáinak orvosolása volt. Ezért hangoztatta oly sokszor – az egyik népszerű angol televíziós műsornak, a „Location, location, location”-nak a mintájára, hogy – „education, education, education”. Beszédének is egyik fő vonulata a fiatalokkal foglalkozott, akik, az általam idézett szavak szerint a „jelen gyermekei, a jövő reményei, és mindenekelött a nemzet igazi ereje”.
- ⁹ Charles Kennedy jól ráérezett a szolgáltatások fontosságára, és arra, hogy az ennek kapcsán felvonultatott témákkal jól lehet kampányolni.
- ¹⁰ Kennedy célkitűzése a nyílt, őszinte kampányolás volt. A kampány során nem egyszer jellemezték Kennedyt úgy, mint aki az emberek közé mer menni,

- mint aki valóban „testközelben” kampányol, Tony Blairrel ellentétben, aki csak „jól előkészített terepen” mutatkozott a legtöbbször.
- ¹¹ William Hague még a konzervatív pártra szavazók között is népszerűtlen volt. Ennek ellenére még a választás napján is maradása mellett voksolt a legtöbb konzervatív politikus, köztük Portillo is, akit pedig sokan szívesen láttak volna vezetői pozícióban.
- ¹² Egy ilyen „munkás-liberális” koalícióról beszéltek többek között Kavanagh és Butler neves társadalomtudósok is az elmúlt évtized elején.
- ¹³ Általában jellemzi a pártokat, hogy profi módon, sőt, talán már túlságosan is számítóan kampányoltak, taktikáztak. Ennek kapcsán mondta Heath 1970-74 közötti miniszterelnök, hogy a mostani kampány már nem igazi célokkal, politikai meggyőződésekkel dolgozik, hanem „tetszeni” akar. Nem „próféta” többé a politikus, hanem tetszeni akaró „fogyasztási termék”.
- ¹⁴ A Liberális Demokrata Párt színe a sárga, a Munkáspárté a vörös, a konzervatívoké pedig a kék. A többi, „Others” (Egyéb) pártokat zölddel szokták jelölni (a képviselők a kampány során végig a pártjuknak megfelelő színű kártyaszerű „jelvényt” viselnek).
- ¹⁵ A konzervatívok egyik kampányígérete az üzemanyag 6 pennyvel történő csökkenéséről szól.
- ¹⁷ National Health Service („a brit SZTK”).
- ¹⁸ A „Powerhouse” című műsor a Channel4 televíziós csatorna hétköznaponként délben jelentkező politikával foglalkozó műsora, melyben interjúkat, felméréseket, Peter Kellner politológus elemzéseit láthatjuk, hallhatjuk.
- ¹⁹ Tony Blair mellett talán Charles Kennedy az, aki igazán jól tud bánni a médiával, és akinek a nyilvános szerepléseit általában mindig „szép hangnemben” közvetítik.
- ²⁰ Az idézetek jól tükrözik az egyes pártvezetőkéről kialakult „hitek” főbb típusait. A leggyakrabban a vezetők alapján ítélik meg a pártokat.
- ²¹ John Prescott munkáspárti képviselőt a kampány során tojással dobták meg, aki egy ütessel „viszonozta” azt. Utólag sem kért bocsánatot a képviselő, igaz, a „tojásdobáló” sem.
- ²² Ilyen volt például, amikor a hivatalos kampány vége fele egy felmérés, melyet a Metro olvasói láthattak, elsőpró liberális demokrata győzelmet jósolt. Ekkor jelent meg olyan karikatúra, mely a következő feliratot tartalmazta: „LibDem győzelem. Jobb, ha nem tudjuk kik ők”.
- ²³ Tony Blairnek Birminghamben tett látogatása alkalmával – amikor először nem tudták úgy biztosítani a körülményeket, ahogy szeretnék volna – a kórházba menet Sharron Storer „letámadta” Tony Blairt. Sharron Storer élettársát a kórházban ápolták, és elmondása szerint órákat kellett várniuk, mire találtak élettársa számára szabad kórházi ágyat.
- ²⁴ Nem véletlen, hogy ezeket a szavakat hasznáalom: főhadiszállás, csata, legyőzni stb. A közvetítés és a politika nyelvezete eléggé „katonai”. Talán a média által nyújtott lehetőségnek („virtuális csatater” stb.) köszönhetően. Azonban az is igaz, hogy valóban óriási küzdelem, ha tetszik, „harc” volt a kampány négy hete és maga a választás a politikusok számára.
- ²⁵ Torbay választási körzete a további eredmények várakozása szempontjából volt érdekes a liberális demokraták számára. Torbay választóközröze ugyanis könnyen megszerezhető (illetve ebben az esetben megtartható) körzet volt, akárcsak sok más, könnyen „átbillenő” választókerület. Torbayon le lehetett mérni, hogy sikeres volt-e a kampány, és hogy mit várhat a többi, Torbayhoz hasonló választókerületben a párt.
- ²⁶ A központi stúdió hatalmas terme két szintre volt osztva. Az alsó szint volt az ún. „result-centre” („eredményközpont”), míg a felső szinten a műsorvezető és az eseményeket közvetítő politológus irányította a műsor menetét. Az egész éjszakás közvetítés rendkívül profi módon volt megszerveve. A riporterek helikopter segítségével mentek egyik helyszínről a másikra (ha nem

volt az adott helyszínen riporterük), állandó kapcsolatban voltak a központtal. Magát az eseményeket interneten, televízión és annak különböző kint elterjedt variációin, teletexten stb. lehetett figyelemmel kísérni.

- ²⁷ Erről összefoglaló tanulmányt olvashatunk a Soltész Erzsébet által magyar nyelvre lefordított „A politikatudomány alapvonalai” című Sartori-könyvben.
- ²⁸ Az idézet az ún. Education Sheet 1-Parliamentary Elections című kiadványban található. Az idézett elv értelmében az egyes választási körzetekben induló jelöltek közül a legtöbb szavazatot kapott jelölt nyeri a parlamenti mandátumot.